

Monumentnummer*: 530875

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 29 maart 2010
Kadaster deel/nr 82728/148

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*				
Rhenen		Rhenen		Utrecht				
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie	
Kerkstraat	1			3911 LD	Rhenen			
Kerkstraat	3			3911 LD	Rhenen			
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel			
Rhenen	F				2070			

Omschrijving**

Inleiding

Voormalige BRANDWEERKAZERNE met bovenwoningen en SLANGENTOREN, gebouwd in 1942-1943 naar ontwerp van de architecten ir. J.F. Berghoef en ir. J.J.M. Vegter, gelegen in het in de oorlog opgebouwde centrum van Rhenen tussen de Kerkstraat, Kruisstraat en Rijnstraat. Rhenen lag in de meidagen van 1940 midden in de gevechtshandelingen tijdens de Slag bij de Grebbeberg. Het centrum van het stadje werd daarbij grotendeels verwoest. Nog tijdens de daarop volgende bezettingstijd werd de wederopbouw ter hand genomen. De supervisie van dit plan was eerst in handen van J.B. van de Haar. Op 7 augustus 1940 nam ir. C. Pouderoyen deze taak over. Zowel in stedenbouwkundig als architectonisch opzicht werd gezocht naar aansluiting bij de historie van de stad. Het stedenbouwkundig plan ging uit van een 'gesloten stadsbeeld'. Dit betekende in principe het herstel van straten, zijstraten en stegen en de bebouwing daartussen. Wat betreft de architectuur werd de stijl van de Delftse School als meest passend beschouwd. In het plan waren ook nieuwe herkenningspunten opgenomen als referentie naar de vanouds aanwezige historische monumenten. Zij werden noodzakelijk geacht voor het stadsbeeld. Deze voorzieningen behoeften echter niet ten laste van de particuliere eigenaren te komen, maar werden (deels) uit openbare middelen betaald. Op deze manier is ingezet op het herstel van een samenhangend stadsbeeld tussen oud en nieuw. Pouderoyen selecteerde tevens de architecten die bouwplannen mochten ontwerpen. De hoek waar de brandweerkazerne zou verrijzen, was totaal verwoest. De markante ligging op een Y-kruising van drie wegen stelde een bijzondere

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

stedenbouwkundig vraagstuk. Kennelijk heeft men, door hier de brandweerkazerne te situeren, de mogelijkheid willen benutten een nieuw herkenningspunt te laten verrijzen. De opdracht ging naar de architecten ir. J.F. Berghoef en ir. J.J.M. Vegter. Ondanks toenemende materiaalschaarste kwam de kazerne in de jaren 1942 -'43 gereed. Het was daarmee de eerste brandweergarage die in het kader van de Wederopbouw gereed kwam en tevens één van de weinige waaraan een landelijk bekend architectenbureau te pas is gekomen. Op dat moment waren er overigens nog geen gestandaardiseerde voorschriften ten behoeve van de bouw van brandweerkazernes. De Rhenense kazerne is een voortzetting van een reeds voor de oorlog ontstane typologische traditie. In 1960 werd een extra garage toegevoegd aan de Kerkstraat naar ontwerp van J.B. van de Haar in architectuur aansluitend bij het oude deel. Deze doet thans dienst als Rode Kruis gebouw. Omdat de uitrijdsituatie van de brandweerbussen uiteindelijk niet optimaal was, is besloten tot de bouw van een nieuwe kazerne elders. In het leeggekomen gebouw is in het midden van de jaren 1980 het gemeente museum van de stad ondergebracht. Omstreeks die tijd is tevens een aanbouwtje tegen de achtergevel van de vleugel aan de Kruisstraat gebouwd.

Omschrijving

Voormalige BRANDWEERKAZERNE met bovenwoningen gelegen op een eindperceel aan drie zijden omgeven door de openbare weg, respectievelijk, de Kerkstraat, de Kruisstraat en de Rijnstraat. Het pand heeft daardoor een driezijdig gevelbeeld met het architectonische hoofdmoment aan de Kruisstraat. Het terrein loopt af richting de rivier. Feitelijk bestaat het geheel uit drie verschillende bouwdelen, een vleugel aan de Kruisstraat tevens de hoogste, dwars daarop een vleugel evenwijdig aan de Kerkstraat en de slangentoren aan de Rijnstraat. De vleugel aan de Kruisstraat bestaat uit twee bouwlagen met hoog opgaand schilddak en bevat twee garages en een bovenwoning met ingang aan de Rijnstraat. De vleugel evenwijdig aan de Kerkstraat is onderkelderd en heeft twee bouwlagen met een zadeldak tussen topgevels. Op de begane grond was een ruimte ten behoeve van de kazerne. Daarboven een bovenwoning. Langs de Rijnstraat staat de slangentoren. Het geheel is opgetrokken in een verzorgde baksteen architectuur met spaarzaam gebruik van natuursteen voor elementen als basementen, aanzet- en sluitstenen, kraagstenen en portiekomlijsting. De daken zijn gedekt met gesmoorde Oud Hollandse pannen. Kozijnen, ramen dakkapellen en deuren en luiken zijn uitgevoerd in hout. De voorgevel van de vleugel aan de Kruisstraat is twee traveeën breed en op opvallende wijze geleed met pilasters van de kolossale orde. Deze zijn thans wit geschilderd. In de middelste is een natuurstenen plaat aangebracht die de eerste steenlegging memoreert op 10 juni 1942. Op de begane grond twee dubbel getoogde garagedeuren en op de verdieping twee nagenoeg vierkante vensters. In de zone onder de dakgoot is een baksteendecoratie van uitkragend metselwerk met daartussen een ruit en twee cirkels. Op het dak staan twee dakkapellen en twee forse schoorstenen op de hoeken. De dakkapellen hebben een houten topgevel met decoratief houtwerk. In de linker zijgevel bevindt zich de voordeur voor de bovenwoning die met een korte gemetselde trap bereikbaar is. Voorts enkele vensters waarvan twee rond in een decoratieve omlijsting van metselwerk en natuursteen. De rechterzijgevel heeft eveneens enkele vensters en op de verdieping een openslaande deur met daarvoor een fors houten balkon. De achtergevel is door de aanbouw op de begane grond aan het oog onttrokken. Op de verdieping is daarbij een raam in een deur veranderd. Voorts eenzelfde dakkapel als aan de voorzijde. In het inwendige van het pand zijn aanpassingen ten behoeve van de museumfunctie gedaan. Op verschillende punten resteren nog details van het woonhuis, zoals deuren en trap. Kap constructie met grenen spanten en delen. De vleugel evenwijdig aan de Kerkstraat is vier traveeën breed met links een met natuursteen omlijst portiek waarin drie deuren, links toegang gevend tot de garage, in het midden tot de bovenwoning en rechts tot de begane grond ruimte, thans toegang tot het museum. Naast het portiek drie lage ramen met luiken. Op de verdieping een klein raam boven het portiek en twee grote ramen met luiken voor de woning. Onder de dakgoot een lijst van decoratief metselwerk. Op het dak drie dakkapellen met houten topgevel en twee schoorstenen op het uiteinde van het dak. De achtergevel is deels gepleisterd en heeft openslaande deuren op de begane grond en enkele vensters op de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

verdieping. Inwendig is de begane grond aangepast voor het museum. Op de verdieping en in de kap is de bovenwoning nog grotendeels intact met daarbij behorende interieuronderdelen zoals deuren, ingebouwd keukenkastje, enig tegelwerk op de vloer van de hal en enkele vensterbanken alsmede een schouw met zwarte reliëf tegels. De kelder heeft een dekking van houten balken. Deze is zowel inpandig als via een toegang op de binnenplaats te bereiken. De SLANGENTOREN aan de Rijnstraat is aan drie zijden gesloten en open aan de zijde van de binnenplaats. Per verdieping staat hier een betonnen deelzuil, die een betonnen latei draagt. In de top een ijzeren hijsbalk. De gevel aan de Rijnstraat heeft per verdieping een klein gat en een hijsluik in de top. Het metselwerk is uitgevoerd met op regelmatige afstand van elkaar steeds twee stenen terugliggend in het metselwerk. Onder de dakrand is een strook met siermetselwerk. Het tentdak wordt bekroond door een koperen bol met windvaan. Inwendig ijzeren klimhaken in de muur ingelaten.

Waardering

Voormalige BRANDWEERKAZERNE met bovenwoningen en SLANGENTOREN van algemeen belang vanwege de:

- cultuurhistorische waarde vanwege de met het pand verbonden historie van de Tweede Wereldoorlog in het bijzonder de verwoestingen ten gevolge van de Slag bij de Grebbeberg en de daaropvolgende vroege Wederopbouw en de wijze waarop deze in Rhenen vorm heeft gekregen. Voorts van belang in de geschiedenis van het brandweerwezen in het bijzonder in de ontwikkeling van de kazernebouw.
- architectuurhistorische waarde als karakteristiek voorbeeld van een brandweerkazerne in de stijl van de Delftse School van de architecten J.F. Berghoef en J.J.M. Vegter en als zodanig zeldzaam.
- stedenbouwkundige waarde vanwege haar plaats in het stedenbouwkundig plan van Pouderoyen, vanwege de beeldbepalende ligging mede vanaf de onderdoorgang in de F. van de Paltzplaats en de wijze waarop de slangendroog toren als stedenbouwkundig ankerpunt is vormgegeven.

Hoofdcategorie

Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen

Subcategorie

Overheidsgebouw

Functie

Brandweerkazerne